

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΡΕΥΝΗΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΗΣ ΝΤΟΥΝΤΟΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΌΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1947

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Γ. Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ (1900-1947)

Γ΄ ΤΑ ΚΑΤΑ ΠΑΥΛΟΝ ΚΑΙ ΑΡΘΟΥΡΟΝ

Είναι αδύνατο να μιλήσει κανείς για τον ποιητή Παύλο Βερλαϊν χωρίς να συνδυάσει την όμιλία του με τον ποιητή Άρθουρο Ρεμπώ: Έχει θεληματικά του τόσο συνυφάνει την ψυχή του και τη μεταφυσική σωτηρία του με την ψυχή και την ύπαρξη του Ρεμπώ, ώστε η όλη του ποιητική δημιουργία, καθώς και όλη του η ζωή, στις διάφορες φάσεις τους δεν είναι νοητές, χωρίς πάντοτε την αναδρομή του μελετητή στην υποβλητική συμπαράσταση του ανεξήγητου αυτού συντρόφου. Ξεφύτρωσε στη ζωή του καλοκάγαθου, του λυρικού, του άβουλου Βερλαϊν σαν βολίδα διάπυρη, του τρύπησε την καρδιά, του αναστάτωσε την πορεία και τους προσανατολισμούς της ζωής του, τον απόσπασε από τη γαλήνη και την τρυφερότητα της έστιας που με κόπο είχε δημιουργήσει, λίγο ακόμα και θα τον έκανε δολοφόνο, τον έριξε δυό χρόνια στη φυλακή, τον μετάβαλε σε αλήτη, έπαίτη, αλκοολικό, περίγελο των πάντων, έρημο. "Όλοι οι γύρω του που τον περιστοιχίζαν χωρίς αγάπη και με την ψυχρή και άνοιχτίρμονα ψευτοθρηκτική τους λέγανε «πούλησε την ψυχή του στον ένοσκαρωμένο Διάβολο». Κ' έν τούτοις όχι. Την ψυχή του, καθώς αποδείχθηκε κατόπι, την είχε προσφέρει θυσία στο Θεό. Ο ένοσκαρωμένος Διάβολος ήταν τό όργανο της μεταστροφής του. Κι' όσο για τον ίδιο τον ένοσκαρωμένο Διάβολο, δεν ξέρομε καλά-καλά σήμερα, αν δεν είχε έξ αρχής τό πνεύμα της άγιωσύνης έγκαταστημένο μέσα του. Άλλά τό τραγικό του και συντομώτατο πέρασμα, πέρασμα μιας πρώτης νεότητας όρμητικό και χειμαρρώδες, με βαθειά κρυμμένη τή νοσταλγία προς την πρωτόγονη, την προαδαμιαία άγνότητα, κι' ή τυχοδιωκτική έξαφάνισή του στις έρήμους της Άφρικής, και ό πρόωρός του θάνατος στα πόδια πιά του Χριστού, άναμφισβήτητα σταθήκαν ή άφορμή μιας άλλης πάλι μεταστροφής, άλλου πάλι όρμητικού και χειμαρρώδους ποιητή, Παύλου και τούτου, του Κλωντέλ, που τον μετάστρεφε μονομιάς τον Έσπερινό κάποιον Χριστουγέννων, στην Παναγία του Παρισιού, σε Ίσαπόστολο. Θαυμαστά τά έργα σου, Κύριε, και άνεξιχνίαστες οι βουλές σου. Αύτη ίδίως ή διάσταση

των κρίσεων και των γνώμων μεταξύ των σύγχρονων του ποιητή και των μεταγενέστερων, αύτη ή τόσο πειστική για τους τριγύρω του άπατηλότητα των φαινομένων, τους κόνταινε τόσο πολύ την αίσθηση και τη διόραση, ώστε σχεδόν τους δικαιώνει κανείς σήμερα την τύφλωσή τους, και τό χονδροειδέστατο κριτικό και ψυχαναλυτικό σφάλμα που διαπράξαν. Τό φαινόμενο του Μπωντελαίρ, έπαναλαμβάνεται σε λίγα χρόνια μέσα, πολύ πιο έντονο και πολύ πιο δριμύ. Η βαθειά θρησκευτικότητα άτομων που φανερώνονται στη ζωή τους σαν τά πιο παραστρατημένα στους βυθούς της άκολασίας και που κλείνουν μέσα στο βόρβορο τή λύτρωση. Λύτρωση όχι μόνο της φυλής τους αλλά που άντανεκλά πολύ πιο πέρα κι' άγρεύει ψυχές στα θεϊκά δίχτυα. Οι διαφθορείς, οι αποδιοπομπαίοι της κοινωνίας, οι μισασμένοι και επικίνδυνοι, γίνονται μ' επενέργειες μυστηριώδεις άλιείς ανθρώπων και τους μεταθέτουν στην άγνότητα και την άγιωσύνη. "Όχι με τή βδελυγμία που γεννάει τό κακό παράδειγμα κι' ή φρίκη ή ή άηδία της άκολασίας· τούτο θα ήταν μέσα στους γνωστούς και παραδεγμένους κανόνες. Άλλ' αντίθετα, με την ψυχικότητα και την θερμή της πίστης τους την κρυμμένη κάτω από τά φαινομενικά παραστρατήματα, και που μόνο ή έπιφοίτηση κάποιας Χάρης είδοποιεί τους προωρισμένους να την άντιληφθούν, να την προσδεχτούν και ν' άναμορφωθούν με τή θαυματουργική της δύναμη.

* *

Όυτε ό χώρος είναι κατάλληλος, ούτε σκοπός μου είναι στη σειρά τούτη των άρθρων ν' αναλύσω τό ποιητικό έργο του Βερλαϊν ή του Ρεμπώ. Και κριτικές έργασίες πάνω σ' αυτούς άφθονούν, και τά έργα τους είναι προσιτά, κι' οι βιογραφίες τους όχι λίγες. Ο μελετητής που θα ήθελε ιδιαίτερα ν' άσχοληθεί με τις έξέχουσες αυτές ποιητικές και πνευματικές προσωπικότητες, που τόσο τό μέγεθός τους ξεχωρίζει, άπομακραίνει κι' άπομονώνει από τους άλλους συντρόφους τους, θα πρέπει να κατευθύνει

τῆ σπουδῆ τους στὴν συνδυασμένη μελέτη τῶν τριπλῶν αὐτῶν κειμένων καὶ πηγῶν, ποὺ τόσο συνδεμένες εἶναι μεταξύ τους. Μοῦ ἀρκεῖ μόνο ποὺ βρῆκα τὴν εὐκαιρία νὰ τὸνίσω τὸ σημεῖο ποὺ παρουσιάζει τὸν ὑπερφυσικὸ χαρακτήρα, τὸ θαῦμα τοῦ Θεοῦ, τὴ Χάρη, τὴν ὑπερβολὴ τῆς Χάρης, ποὺ τοποθετήθηκε ἀπὸ σοφὸ ὄσο καὶ δυνατό χέρι στὸ βουρκο γιὰ νὰ λιπανθεῖ καὶ ν' ἀποδώσει. Θὰ προσθέσω μόνο τοῦτο, τὸ σχετικὸ μὲ τὸ βαθμὸ τῆς ἐπίδρασης ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐξασκοῦν οἱ δύο τοῦτες μορφές στὴ σημερινὴ τέχνη κ' ἐκείνη, φυσικά, ποὺ ἐξάσκησαν ὅπωςδὴποτε μετὰ τὸ θάνατό τους. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τονίζω πὼς ἡ ἐπίδραση κ' ἡ ἀπήχησή τους δὲν εἶναι ἡ ἴδια καὶ τῶν δύο, ὅσο γιὰ τὸ ποιητικὸ τους ἔργο. Ἡ πραότητα κ' ἡ γλυκύτητα τοῦ Βερλαῖν δὲν κατ' ὀρθωσαν ν' ἀποτυπώσῃ τὸ πάθος ποὺ τοῦ ἀναστάτωσε τὴ ζωὴ. Ἄγνος, ἄδολος, ἀγαθὸς ἀπὸ τὴ φύση του, ὅ,τι βίαιον κ' ἐπαναστατημένο πέρασε, τὸ πέρασε σὰν ὑπνοβάτης ποὺ γλιστράει σ' ἕναν κόσμον ὀνείρου· λές κ' ἡ ποίησή του δὲν ὀφείλεται στὶς ὥρες καὶ στὶς δυνάμεις ποὺ τὸν κάνουν νὰ ὑπνοβατεῖ, ἀλλὰ στὶς φυσικὲς του ὥρες, ποὺ τὴν ταραχὴ διαδεχόταν ἡ ἀτονία. Ἄν παρασύρθηκε στὴ δόξα καὶ στὴν ὑστεροφημία, τὸν παράσυρε πρὸς τὰ ἐκεῖ ἡ παλλόμενη καὶ ρομφαιοφόρα μορφή τοῦ Ἀρχάγγελου Ρεμπώ καὶ τὸ πάθος ποὺ τὸν ἔνωσε μ' αὐτόν καὶ τοῦ δημιούργησε κοινὴ Εἰμαρμένη. Ὁ ἄνθρωπος Βερλαῖν ὁ δεμένος χέρι-χέρι μὲ τὸν ἄνθρωπον Ρεμπώ, ἢ μὲ τὸ φάντασμα του, εἶναι καὶ μένει πηγὴ μελέτης κ' ἐπιρροῆς, ὄχι ὅμως πιά σήμερον κ' ὁ ποιητὴς Βερλαῖν, μολονότι ἀπὸ κοινὴ φιλολογικὴ πλευρὰ μένει ἕνας μέγας γάλλος ποιητὴς καὶ σταθμὸς στὶς ἐποχὲς μετὰξὺ ἑνὸς νεοκλασικίζοντα ἐν μέσῳ ρωμαντισμῷ Παρνασσοῦ καὶ τοῦ Συμβολισμοῦ, ποὺ ἦταν γραφτὸ νὰ πάρει τόσες ὠραῖες κ' ἀπρόοπτες ἐξελίξεις.

Τ' ἀντίθετα ὅμως ἰσχύουν γιὰ τὸν Ρεμπώ - Ποιητὴ. Τὸ ἔργο του δὲν κατατάσσεται πουθενά. Ἐργον νεανικόν, ἀνώμαλον, μὲ ἀπειρα φεγάδια τεχνικά, σπασμωδικόν (ἔργον εὐφάνταστο καὶ μοναδικοῦ παιδιοῦ), βίαιον, δὲν βρίσκει πουθενὰ τὸ ταῖρι του, ἐκτός ἀπὸ ἕναν σύντροφόν του, τὸν Λωτρεαμόν (ἄλλο μοναδικὸ παιδί, ποὺ πέθανε σὲ ἡλικία 24 χρόνων, ἀφοῦ σὰν μετέωρον ἔστειλε ἕνα καὶ

μόνον μῆνυμα πρωτάκουστο στὸν κόσμον). Ἐργον ποὺ σκεπάζει ἕνα ἐλάχιστον μέρος τῆς σύντομης ζωῆς του, καὶ ποὺ τὸ ἀκολουθεῖ ἡ πλήρης παραίτηση, ἡ θεληματικὴ σιωπὴ κ' ἐξαφάνιση ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ζωντανῶν, ἡ υιοθέτηση μιᾶς ἀληθινῆς καὶ τυχοδιωκτικῆς ζωῆς ξερῆς καὶ στείρας φαινομενικά στὶς ἔρημους τῆς Λιβύης καὶ τῆς Ἀβησσυνίας, γιὰ νὰ καταλήξῃ στὸν ἀκρωτηριασμό καὶ στὸ θάνατον, ὕστερ' ἀπὸ τὴν φανερὴ πιά μεταστροφή του στὴν ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐπίδρασή του ἦταν κ' αὐτὴ ἀπροσδόκητη καὶ διπλῆ. Ἄργησε νὰ φανῇ. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά πῆρε τὴ θέσιν τοῦ Κατηχητῆ, τοῦ Ἱεραπόστολου μιὰ καὶ τοῦ ὀφείλεται ἡ μεταστροφή ἑνὸς τόσο κολοσσιαίου ποιητῆ, καθὼς τοῦ Κλωντέλ. Κι' ὀλόκληρη ἡ σύγχρονη μεταφυσικὴ ποίηση δὲν μπορεῖ παρά νὰ τὸν τοποθετήσῃ ἐπὶ κεφαλῆς, σὰν φωτοστεφανωμένο φαινόμενο, ὅλης αὐτῆς τῆς κίνησης. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως, μὲ τὴν οὐσία τῆς ποίησής του καὶ τὴν σπασμωδικὴ καὶ συντημημένη μορφή της, πῆρε (μαζὶ μὲ τὸ Λωτρεαμόν) τὴ θέσιν τοῦ πρόδρομου τοῦ Ὑπερρεαλισμοῦ. Καὶ βρέθηκε, καὶ βρίσκεται ὁ Ὑπερρεαλισμὸς, ὁ μαχητικώτατος αὐτὸς πολέμιος τῆς θρησκευτικότητος, σὲ δύσκολη θέσιν, θέλοντας (μὴ μπορώντας νὰ κάνει ἀλλοιώτικα) νὰ διατηρήσῃ τὴν κορυφαία τούτη πηγὴ τῆς τεχνικῆς του, κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ ἀγαπήσῃ ἢ νὰ συνδυάσῃ τὴν ὀξύτατη καὶ διαπεραστικὴ θρησκευτικότητά του. Καταλήγει στὸ συμβιβαστικὸ τέχνασμα, πὼς τὸν παραλάβαν μεταθανάτια οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κ' οἱ ἱερωμένοι, γιὰ νὰ τὸν ἀναδείξουν διὰ τῆς βίας δικό τους, ἐνῶ στὴν πραγματικότητά μονάχα ἐπαναστάτης ἦταν καὶ ξένος ἀπὸ μεταφυσικὲς ἀγωνίες. Τὸ πόσον ὅμως ἔχουν ἄδικο εἶναι ὀφθαλμοφανές. Ἀρκεῖ μονάχα τὸ «Μιὰ ἐποχὴ στὴν Κόλαση», ἀριστούργημα διφυές, καὶ ὑπερρεαλισμοῦ καὶ θρησκευτικότητος, γιὰ ν' ἀνατρέψῃ τὰ σοφίσματα τῶν ἀδιάλλακτων ὑπερρεαλιστῶν. Εἶναι περίεργον νὰ φαντασθῇ κανεὶς καθαρὰ θεολογικὴ «θέση», διατυπωμένη ὑπερρεαλιστικά. Κι' ὅμως ἔτσι εἶναι. Ἄν ἤμουν καινοτόμος Πάπας, θὰ ὤριζα τὸ κείμενον τοῦτο νὰ διαβάζεται στὰ Τυπικὰ κάποιου καινούργιου ἀγίου Ἀρθούρου.

Τ. Κ. ΠΑΠΑΤΖΩΝΗΣ

